

Сейдибалиева Б.М.

Т. КАСЫМБЕКОВДУН «СЫНГАН КЫЛЫЧ» РОМАНЫНДАГЫ КИЙИМ-КЕЧЕГЕ БАЙЛАНЫШТУУ АЙРЫМ СӨЗДӨРДҮН ОРУС ЖАНА АНГЛИС ТИЛИНЕ БЕРҮҮ ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Сейдибалиева Б.М.

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА СЛОВ, СВЯЗАННЫЕ С НАРЯДАМИ КЫРГЫЗОВ НА РУССКИЙ И АНГЛИЙСКИЕ ЯЗЫКИ В РОМАНЕ «СЛОМАННЫЙ МЕЧ»

B.M. Seidibaliyeva

THE TRANSLATION PECULIARITIES OF WORDS ASSOCIATED WITH KYRGYZ OUTFITS IN RUSSIAN AND ENGLISH IN THE NOVEL «BROKEN SWORD»

УДК 821.512.154

Бул макалада Т.Касымбековдун «Сынган Кылыч» тарыхый романындагы кийим кечекке байланыштуу айрым сөздөрдүн орус жана англис тилдериндеги котормолору салыштырылып каралган. "Сынган кылычы" башка тилге которуу абдан кыйын. Элдин өткөн турмушун сүрөттөгөндө сөзсүз архаикалык сөздөр колдонулат. Чыгармада кыргыз эли колдонгон макал-лакап, көөнө сөз, фразеологизмдер өтө көп кездешет. Андыктан Т. Касымбековдун бул чыгармасын башка тилдерге которуу өтө татаал болгон. Романдын түп нускасы менен орус жана англис тилдеринин ортосундуга айырма чоң. Ушул маселени аныктоо максатында жазуучу Т.Касымбековдун «Сынган Кылыч» тарыхый романындагы материалдык маданиятка байланышкан сөздөрдүн мисалында, анын ичинен кийим кечекке тиешелүү сөздөрдүн негизинде, аларды орус жана англис тилдерине которуунун кээ бир өзгөчөлүктөрүнө токтолдук.

Негизги сөздөр: чалбар, көн өтүк, тебетей, камзол, булгары өтүк, көрпө тебетейи, архаизм, көөнө сөз, манат, пансат, султан.

В этой статье Т. Касымбекова «Сломанный меч» в историческом романе некоторые слова связанные с нарядами в переводе на английском и на русском языках рассмотрены сравнительно на другие языки. Перевести «Сломанный меч» очень тяжело. Пройденная жизнь народа описывается с обязательным использованием архаических слов. В произведении очень много встречаются использованные кыргызским народом пословицы, поговорки и фразеологизмы. Поэтому произведение Т.Касымбекова очень сложно было перевести на другие языки. Очень большая разница между русским и английским языком с оригиналом романа. Поэтому мы остановились на некоторых особенностях с целью определить в переводе на русский и на английский язык исторического романа Т.Касымбекова «Сломанный меч» на материально культурных примерах в том числе на основе слов касающихся нарядов.

Ключевые слова: штаны, сыромятные сапоги, камзол, кожаные сапоги, тебетей, архаизм, поговорки, толстый ткань, пансат, султан.

In this article by T. Kasymbekov "The Broken Sword" in the historical novel, some words related to dresses in translation in English and in Russian are considered comparatively in other languages. Its very difficult to translate the "Broken sword". The past life of the people is described with the obligatory use of archaic words. Proverbs, and phraseological phrases used by the Kyrgyz people are very numerous in the work. Therefore, the work of T. Kasymbekov

was very difficult to translate into others. A very big difference between Russian and English with the original of the novel. Therefore, we dwelled on some peculiarities in order to determine, in Russian and English, in T. Kasymbekov's historical novel "The Broken Sword" on materially cultural examples, including on the basis of words relating to outfits.

Key words: pants, raw leather boots, vest, leather boots, mink, archaism, sayings, thick fabric, pansat, sultan.

Башка тилде жазылган адабий чыгарманы экинчи бир тилдин каражаты аркылуу калыбына келтирүү которуу болот. Чыгарманын идеялык-көркөмдүк ар түрдүү көркөм ыктардын жардамы аркылуу берилгендиктен чыгарманын тилин сөзмө сөз которуу так жана даана котормо болуп эсептелбейт. Котормодо түп нуканын мааниси гана берилбестен, анын ар түрдүү көркөмдүк өзгөчөлүктөрү сакталышы керек. Бул ар бир тилдин лексикалык каражаттарынын өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу б.а. көркөм чыгарманы которуу иши өтө татаал процесс. Ошондуктан биз ушул маселени аныктоо максатында эл жазуучусу Т.Касымбековдун «Сынган Кылыч» тарыхый романындагы кийим кечекке тиешелүү сөздөрдүн негизинде алардын орус жана англис тилдерине которуунун айрым өзгөчөлүктөрүнө токтолобуз.

Өзгөчө «Сынган Кылыч» романын Л.Лебедеванын жана Д. Форемен, С. Сосинскийдин котормосу боюнча карап, анын котормосундагы сөздөрдүн мааниси өзгөргөндүктө же айрым сөздөрдүн көмүскөдө калып кетиши жана башка учурларына көңүл бурабыз.

Кыргыз элинин өзүнүн жашоо-салтына, маданиятына, элине жараша салт санаасына, ата-бабадан келе жаткан кийимдери бар, мисалга алсак кыргыз элинде байыртадан бери кийилип келген чапан, чепкен тебетей ж.б. Сөздөр орус жана англис тилдерине кандай которулгандыгы тууралы анализ жүргүзөлү.

Бул сүйлөмдө котормочуларыбыз сүйлөмдөрдүн маанисин жоготпой которууга аракет жасагандарын төмөндөгү мисалдарда көрө алабыз:

1) Мейли, алачапандарынан ок өтпөй турган болсо, мейли, келе беришин! – деп сүйлөп, көгүлтүр тунук көздөрү жалтырап, эң алдыңкы топтун тездигин ээрчий тиктеп, тынчы кеткени билинип баратты. (“СК” 9-с. 14-б.)

Let them come if their striped robes are immune to bullets!” The general spoke excitedly, his eyes flashing. He carefully watched the rapid advance of the enemy’s front units, and the speed with which they moved began to worry him. (“BS” 1-14,21-p)

Ладно, пускай лезут ,если полосатые халаты пулей не пробьешь !- возбужденно приговаривал генерал, блестя глазами (“СМ” 9-стр 20 с.)

2) Кебези тайыз кашкары чапанды саймалуу сары кең чалбарга шымданып койгон. (СК-13-с,19б) Sarybai was lank, he had a thin and bristling red beard, and the eyelids of his keen eyes were puffed up; he was dressed in a fine Kashgar robe tucked into broad,- handsomely embroidered leather trousers. (BS-21-1,27 p)

Сарыбай - худощавый, с редкой и жестокой рыжей бородой, с сильно припухшими веками зорких глаз – одет был тонкий кашгарский халат, заправленный в широкие, расшитые богатым узором кожаные штаны.(СМ-1с,16стр)

Бул сүйлөмдө чыгарманын түп нускасында «кен чалбар» деп берилген бирок орусча жана англисчеде кайыш шымдар деп өзгөртүп жиберген бул жерден чыгарманы көркөмдөп үчүн өзгөртүлгөн мисалы «кожаные штаны», «leather trousers».

3) Учурашканым болсун деп, Теңирберди аке, тебетейлик бир сүлөөсүн ала келдим эле. (СК-7 с., 20-б.)

Бул сүйлөмдө орус жана англис тилине келгенде сүйлөм көмүскөдө калып кеткендигин байкаса болот. 4) Чым көк камзолун саймалуу кең чалбарына шымданып койгон, багалегинен сары булгары өтүктүн тумшуктары чукчуяп чыгып турат. (СК-14с,22б) His dark blue vest was lucked into leather trousers the **embroidered bottoms of which, revealed the curved toes of red leather boots.**(BS-15 1,32p) Темно-синий камзол заправлен в расшитые понизу узором кожаные штаны, из -под которых торчат загнутые вверх носки красных кожаных сапог. (СМ-18 с, 19 стр) Камзол - кемзал кыргызча кемсел, чыптама дегенди түшүндүрөт кемселди байыртадан биздин ата бабаларыбыз кийип келген кийим кечек болуп эсептелет, англис тилине которо келгенде «vest» орус тилинде жилет деп которулат англис тилинде кемсел деген түшүнүк жок болгондуктан автор жилет деген сөздү колдонгонун байкаса болот. 5) Сеңселген ак көрпө тебетейи арт жагында чөптүн үстүндө жатты, ал жайынча кара манат топучан отурду.(СК-25с,22б)His white fur tebetei lay behind him on the grass, and he wore a simple black skullcap.(BS-131,32p)

Белого меха тебетей лежал позади него на траве, а он сидел попросту – в черной сукконой чеплашке. (СМ-19с, 21стр) Манат - XIX кылымдын аягы XX кылымдын башында кыргыздар топу, тебетей, белдемчи, чапан, тигип кийген кездеме. (Эл-сөздүк) Бул “кара манат топучан отурду” деген сүйлөмдө англис тилинде бергенде манат деген кездеменин аты “simple black skullcap” жөнөкөй кара тебетей деп которулган анткени англис тилинде

манат деген кездеменин аты кездешпейт. Ал эми орус тилинде топу деген сөздүн ордуна жоолуктун алдына кие турган баш кийим “чеплашка” деп которгон б) Ал дайыма ордого барганда кийчү саймалуу кызыл кымкап тонун, пансаттык султаны бар ак сенсел көрпө бөркүн кийген. (СК-26с,30б) Today he was clothed as he was when he travelled to the Horde: an embroidered red robe of fabric, a rich white fur hat with the sultan worn by pansats. (BS-21.1,44p) Он сегодня оделся так, как одевался, когда ездил в орду: расшитый узорами красный халат из дорогой ткани, богатая шапка из пушистого белого меха, украшенная султаном, какой носят пятисотники. (СМ-23 с,31б) Бул сүйлөмдө «Ал дайыма ордого барганда кийчү саймалуу кызыл кымкап тонун» тактап айтканда кымкап деген сөздүн ордуна “дорогая ткань” англис тилинде “expensive fabric” кымбат кездеме деп которулган анткени кымкап өзү парча дегенди түшүндүрөт, бул жерден маанисине жараша которулган

7) Элдин орто ченинен бир адамдын малакайы көрүндү. (СК-9 с, 32 б) Малакай - жуну ичине каратылып тигилген топу, көбүнчө карыялар кийген. Бул сүйлөм орусча жана англисче котормосунда кыскарып кеткендигин байкаса болот. 8) Анын үстүнө, эки ийининен жеңсиз карала кымкап акбоз аргымактын дөңкөйгөн соорусуна чубалып, карылык мүлжүй баштаган кичинекей абышканы көлбүп баштаган басып дагы көрүмсүз кылып салган.(СК-178-19) The small lean old man seemed much less thrown over the shoulders dark brocade burnoose sleeveless pleated free falling to the mighty large on gray sledge Маленький сухощавый старик казался еще меньше в накинута на плечи темном “парчовом бурнусе без рукавов”, свободными складками ниспадавшем на могучий круп на серого армагама.

Бул жерден англис тили менен кыргыз тилинин кичинекей окшоштугун айтып кетким келет. Кыргыз тилиндеги жеңсиз деген сөздүн орфографиялык түзүлүшү **sleeveless** деген сөзгө окшош, себеби англис жана орус тилдеринде сөздүн алдына келүүчү аффикс колдонулат. Мисалы, орус тилинде бул сөз “без рукавов”– деп, англис тилинде “ without sleeves” деп айтса болот, бирок сүйлөмдө **sleeveless, жеңсиз** деп которулган сөздөрдүн орфографиялык түзүлүшүнүн окшоштуктарын көрсөк болот.

Демек, котормо ишин изилдөөдө котормонун сөзмө-сөз тактыгын текшерип отурбастан жалпы эле чыгармадагы индивидуалдуу тилди бере билүү, көркөм каражаттардын тен баалуулугу, түп нускасы өз бөтөнчүлүгүнө жараша көркөм интерпритациялоо сыяктуу алда канча жогоруу турган критерийлер менен иш жүргүзүү натыйжалуу.

Адабияттар:

1. Т.Касымбеков “Сынган кылыч” Бишкек-2001.
2. В.Лебедева “Сломанный меч” Москва-1958.
3. Словарь Англо-Русский язык – Оксфорд пресс -2001.
5. К.Карасаев Кыргыз тилинин создугу -1996, 553.

Рецензент: к.ф.н. Айталиева Т.К.